

САНГИЙН ЯАМ

**Хайгуул ба олборлох үйл ажиллагааны нягтлан
бодох бүртгэлийн бодох стандарт**

**Сангийн яамны НБББГ
2018 оны 3 дугаар сар**

Агуулга

- ▶ Хайгуул ба олборлох үйл ажиллагааны нягтлан бодох бүртгэлийн бодох стандартын зорилго ба хамрах хүрээ
- ▶ Уул уурхайн тухай, уул уурхайн үе шатууд
- ▶ Уул уурхайн салбарын үйл ажиллагааны болон нягтлан бодох бүртгэлийн онцлог- Үе шат бүрээр
  - I үе шат: Хайгуулын өмнөх үе шат - Урьдчилсан тандалт судалгаа
  - II үе шат: Хайгуулын үе шат
  - III үе шат: Үнэлгээний үе шат
  - IV үе шат: Уурхайн хөгжүүлэлт ба Бүтээн байгуулалтын үе шат
  - V үе шат: Олборлолт ба Үйлдвэрлэлийн үе шат
  - VI үе шат: Уурхайн хаалт ба Нөхөн сэргээлтийн үе шат
- ▶ Асуулт хариулт

Хайгуул ба олборлох үйл ажиллагааны нягтлан бодох бүртгэлийн бодох стандартын зорилго ба хамрах хүрээ

▶ Зорилго

- ▶ Энэхүү стандарт нь Хайгуул болон Олборлох салбарт үйл ажиллагаа явуулж байгаа аж ахуйн нэгжийн Хайгуул болон Олборлох үйл ажиллагааны үе шатуудын хүрээнд үүссэн ажил гүйлгээг нягтлан бодох бүртгэлд бүртгэж, тайлагнах аргазүйг тодорхойлно.
- ▶ Энэхүү стандартыг Санхүүгийн Тайлагналын Олон Улсын Стандарт (СТОУС)-ын дагуу тус салбарын онцлогт тохируулан боловсруулсан ба ажил гүйлгээг татварын зорилгоор хэрхэн бүртгэлд тусгах тухай багтаагүй болно. Мөн “Газрын тос, байгалийн хийн олборлолт”-ын үйл ажиллагааны нягтлан бодох бүртгэл хамаарахгүй.
- ▶ Хэрэв энэ стандартын аль нэг заалт нь НББОУСХ-оос гаргасан СТОУС-тай зөрчилдвөл СТОУС-ыг мөрдөнө

Хайгуул ба олборлох үйл ажиллагааны нягтлан бодох бүртгэлийн бодох стандартын зорилго ба хамрах хүрээ

▶ Хамрах хүрээ

- ▶ Уул уурхайн үйл ажиллагаа нь ашиг олох зорилгоор ашигт малтмалын нөөц бүхий гэж таамагласан газарт хайгуул болон үнэлгээ хийн олборлолт болон үйлдвэрлэл явуулах зорилгоор бүтээн байгуулалт гүйцэтгэн үйлдвэрлэл явуулж бүтээгдэхүүнийг борлуулах үйл явцыг хамарна.
- ▶ Уул уурхайн үйл ажиллагааг дараах үндсэн үе шатуудад хуваан үзнэ. Үүнд:
  - I үе шат: Хайгуулын өмнөх үе шат - Урьдчилсан тандалт судалгаа
  - II үе шат: Хайгуулын үе шат
  - III үе шат: Үнэлгээний үе шат
  - IV үе шат: Уурхайн хөгжүүлэлт ба Бүтээн байгуулалтын үе шат
  - V үе шат: Олборлолт ба Үйлдвэрлэлийн үе шат
  - VI үе шат: Уурхайн хаалт ба Нөхөн сэргээлтийн үе шат

I үе шат: Хайгуулын өмнөх үе шат - Урьдчилсан тандалт судалгаа

▶ **ҮЙЛ АЖИЛЛАГААНЫ ХАМРАХ ХҮРЭЭ**

Хайгуулын өмнөх буюу урьдчилсан тандалт судалгааны үе шатанд ашигт малтмал байх магадлал бүхий геологийн хэвийн бус тогтоц, бүтэцтэй газар болон бусад сонирхол татах газруудад геологийн болон геофизикийн урьдчилсан туршилт, судалгааг хийнэ. Тандалт судалгааны үр дүнд олж илрүүлсэн анхан шатны мэдээлэлд үндэслэн тухайн газарт нөөц байгаа эсэх нь тодорхой байвал аж ахуйн нэгж нь цаашид хайгуул болон судалгааг үргэлжлүүлэн хийх хууль ёсны эрх авч хайгуулын үе шатанд шилжинэ.

▶ **НЯГТЛАН БОДОХ БҮРТГЭЛ**

Хайгуулын өмнөх буюу урьдчилсан тандалт судалгааны үе шатанд гарсан урьдчилсан тандалт судалгаатай холбоотой зардлуудыг НББОУС 16 Үндсэн хөрөнгө стандарт, НББОУС 38 Биет бус хөрөнгө стандартуудад тодорхойлсон шаардлагатай нийцэж байвал хөрөнгөөр хүлээн зөвшөөрч бүртгэнэ. (Дэлгэрэнгүйг НББОУС 16, НББОУС 38-аас харах)

Дээрхээс бусад тохиолдолд урьдчилсан тандалт судалгаатай холбоотой зардлуудыг тайлант үеийн зардлаар хүлээн зөвшөөрч дэлгэрэнгүй орлогын тайланд тусгана

II ба III үе шат. ХАЙГУУЛ БА ҮНЭЛГЭЭНИЙ ҮЕ ШАТ

▶ **ҮЙЛ АЖИЛЛАГААНЫ ХАМРАХ ХҮРЭЭ**

- ▶ **Хайгуулын үе шат** –Хайгуул гэдэг нь ашиг олох зорилгоор олборлож болохуйц ашигт малтмалын нөөцийг хайх үйл ажиллагаа бөгөөд урьдчилсан тандалт судалгааны үр дүнд үндэслэн үргэлжлүүлэн хайх ба сонгосон талбай, бүсэд ашигт малтмалын орд байгаа эсэхийг нарийвчлан тодорхойлдог.
- ▶ **Үнэлгээний үе шат** –Хайгуулын үндсэн дээр ашигт малтмалын тухайн орд газрын баттай эсвэл бодитой нөөцийг тодорхойлсон техник эдийн засгийн үндэслэлийг бэлтгэх, үнэлгээг хийх үйл ажиллагааг хэлнэ. Нөөц олборлолтын техник эдийн засгийн үнэлгээ хийхэд нөөцийн хэмжээ болон чанарыг үнэлэх, олборлолтын арга болон металлургийн эсвэл баяжуулалтын процессыг судлах, тээвэрлэлт болон дэд бүтцэд тавигдах шаардлагыг судлах, зах зээлийн болон санхүүгийн судалгаа, эдийн засгийн урьдчилсан судалгаа, нарийвчилсан өрөмдлөг, арилжааны чадамжийн судалгаа, чичирхийллийн үнэлгээ болон орд газрын хэмжээ, чанарыг тодорхойлох бусад төрлийн судалгаа, олборлолтын аргыг шалгаж турших ажлууд, эцэслэсэн ТЭЗҮ, хөрөнгө оруулах шийдвэр зэрэг хамаарна (үүгээр хязгаарлагдахгүй). Тооцоологдсон нөөцөд тулгуурлан тус орд газрын эдийн засгийн үр өгөөжийг тооцох ба тооцооллын үр дүнд ашигтай байх тохиолдолд цаашид уурхай барьж байгуулах, олборлолт явуулах эсэхийг удирдлага шийднэ

II ба III үе шат. ХАЙГУУЛ БА ҮНЭЛГЭЭНИЙ ҮЕ ШАТ

▶ **НЯГТЛАН БОДОХ БҮРТГЭЛ**

- ▶ Аж ахуйн нэгж ашигт малтмалын нөөцийн хайгуул ба үнэлгээтэй холбоотой гарсан зардлыг СТОУС 6 “Ашигт малтмалын нөөцийн хайгуул, үнэлгээ” стандартад нийцүүлэн тусгай зөвшөөрөл бүрээр НББ-дээ хөрөнгөөр бүртгэх, эсвэл зардал гарсан үед ашиг/алдагдлаар хүлээн зөвшөөрч бүртгэх эсэх нь аж ахуйн нэгжийн нягтлан бодох бүртгэлийн бодлогоор тодорхойлогдох ба тайлант үеүдэд тогтвортой мөрдөнө. СТОУС 6 нь Хайгуул ба Үнэлгээний үе шатанд гарсан зардлыг хөрөнгийн болон зардлын аргаар бүртгэлд тусгах аль ч практикийг үргэлжлүүлэн хэрэглэхийг зөвшөөрдөг.
- ▶ СТОУС 6 нь дараах зардлуудын хувьд ашиглагдахгүй
Хайгуулын өмнөх шатны зардлууд: тодорхой орд газарт судалгаа хийх болон хайгуулын лиценз, болон хууль ёсны эрхийг авахын өмнөх зардлууд;
Үнэлгээ хийгдсэний дараах шатны зардлууд: техник эдийн засгийн үнэлгээг хийж орд газар дахь нөөцийн арилжааны үр ашгийг бодитоор илэрхийлэгдэхүйц болсноос хойш гарсан зардлуудын хувьд уг стандартыг ашиглахгүй. Тухайлбал ашигт малтмалын нөөцийг ашиглах, боловсруулахад гарсан зардлыг энэ стандартад хамааруулахгүй.

II ба III үе шат. ХАЙГУУЛ БА ҮНЭЛГЭЭНИЙ ҮЕ ШАТ

▶ **НЯГТЛАН БОДОХ БҮРТГЭЛ**

- ▶ Зардлыг балансад хуримтлуулан (капиталжуулан) бүртгэх

Нягтлан бодох бүртгэлийн бодлогодоо хайгуул ба үнэлгээтэй холбоотой гарсан зардлыг балансад хуримтлуулан бүртгэх буюу капиталжуулах аргыг сонгосон бол тайлант үеийн зардлыг “Хайгуул, үнэлгээний хөрөнгө” дансанд бүртгэн санхүүгийн байдлын тайлангийн эргэлтийн бус хөрөнгийн хэсэгт тайлагнана. Хайгуул, үнэлгээний хөрөнгийг өртгөөр нь бүртгэнэ. Аливаа зардлыг капиталжуулахын тулд тухайн зардал нь байгууллагын хувьд ирээдүйн ямар нэг үр өгөөжтэй байх зарчмыг баримтална.

- ▶ Зардал гарсан үед ашиг/алдагдлаар хүлээн зөвшөөрч бүртгэх

Хэрэв нягтлан бодох бүртгэлийн бодлогодоо хайгуул ба үнэлгээтэй холбоотой гарсан зардлыг “зардлаар” хүлээн зөвшөөрнө гэж тусгасан бол тухайн тайлант үеийн “Хайгуулын зардал” дансанд бүртгэн дэлгэрэнгүй орлогын тайлангийн Үйл ажиллагааны зардлын хэсэгт тайлагнана

II ба III үе шат. ХАЙГУУЛ БА ҮНЭЛГЭЭНИЙ ҮЕ ШАТ

▶ **НЯГТЛАН БОДОХ БҮРТГЭЛ**

Хайгуул, үнэлгээний хөрөнгөнд хуримтлуулан бүртгэх зарим зардлууд

- ▶ Хайгуул ба Үнэлгээний үе шаттай холбоотой гарсан шууд зардлууд
- ▶ Хайгуул үнэлгээний хөрөнгөнд бүртгэх ерөнхий удирдлагын зардал хайгуул ба үнэлгээтэй шууд холбоотой гарсан ерөнхий удирдлагын зардлыг хайгуул ба үнэлгээний хөрөнгөөр хүлээн зөвшөөрч бүртгэж болох ба НБББ-д тусгана.
- ▶ Улсын төсвийн хөрөнгөөр хийсэн хайгуулын ажлын зардал Улсын төсвийн хөрөнгөөр хайгуул хийж нөөцийг нь тогтоосон орд газрын улсад төлсөн нөхөн төлбөрийн зардлыг Хайгуул, үнэлгээний хөрөнгөнд бүртгэнэ.
- ▶ **Хайгуулын тусгай зөвшөөрлийн бүртгэл** Хайгуулын тусгай зөвшөөрлийн төлбөрт тусгай зөвшөөрөлтэй холбоотой үйлчилгээний хөлс, тусгай зөвшөөрөл худалдаж авсан үнэ, тусгай зөвшөөрлийн төлбөр орох ба тусгай зөвшөөрөл бүрээр **Хайгуулын лиценз** дансанд бүртгэж санхүүгийн байдлын тайланд **Биет бус хөрөнгөөр** тайлагнана. Хайгуулын лиценз дансыг тусгай зөвшөөрлийн хүчинтэй байх хугацаагаар элэгдүүлэх ба байгуулсан хорогдлын дүнгээр **Хайгуул үнэлгээний хөрөнгөнд капиталжуулна.**

II ба III үе шат. ХАЙГУУЛ БА ҮНЭЛГЭЭНИЙ ҮЕ ШАТ

▶ **НЯГТЛАН БОДОХ БҮРТГЭЛ**

▶ Хайгуул үнэлгээний хөрөнгийн үнэ цэнийн бууралт

Бодит нөхцөл байдлууд нь хөрөнгийн дансны үнэ нь тэдгээрийн нөхөгдөх дүнгээс хэтэрсэн байж болзошгүйг илтгэж байвал уг хөрөнгөнд үнэ цэнийн бууралт бий болсон эсэхийг үнэлнэ. Үнэ цэнэ нь буурсан байж болзошгүй хөрөнгийг илрүүлэх шалгалтыг хамгийн багадаа жилд нэг удаа хийх ба шалгалтын давтамжийг НБББ-д тодорхойлно.

Хэрэв хөрөнгийн дансны үнэ нь нөхөгдөх дүнгээс хэтэрсэн байвал үнэ цэнийн бууралтын гарз хүлээн зөвшөөрч бүртгэнэ

II ба III үе шат. ХАЙГУУЛ БА ҮНЭЛГЭЭНИЙ ҮЕ ШАТ

▶ **НЯГТЛАН БОДОХ БҮРТГЭЛ**

Үнэ цэнийн бууралт байгаа эсэхийг шалгах (энэ жагсаалтаар хязгаарлагдахгүй)

- ▶ Тухайн газар нутагт хайгуул хийх эрхийн хугацаа нь хайгуулын явцад дууссан эсвэл ойрын хугацаанд дуусах бөгөөд дахин шинэчлэгдэх боломжгүй, хугацааг сунгахаар төлөвлөгдөөгүй;
- ▶ Тухайн газар нутагт цаашид ашигт малтмалын Хайгуул ба Үнэлгээний ажлыг үргэлжлүүлэн хийх томоохон зардлууд нь төсөв болон төлөвлөгөөнд тусгагдаагүй;
- ▶ Тухайн газар нутагт хийсэн ашигт малтмалын хайгуул болон үнэлгээгээр арилжааны үр ашиг өгөхүйц хэмжээний ашигт малтмалын нөөцийг илрүүлээгүй тул байгууллагын зүгээс тухайн газарт хийх үйл ажиллагааг зогсоохоор шийдсэн;
- ▶ Тухайн газар нутагт боловсруулах үйл ажиллагаа үргэлжлэх боломжтой боловч тухайн уурхайг амжилттай ашигласнаар эсвэл борлуулалтаас хайгуул ба үнэлгээний хөрөнгийн дансны үнийг бүрэн нөхөгдөх магадлал байхгүй гэдгийг харуулах хангалттай тоон мэдээ байгаа
- ▶ Бүтээгдэхүүний үнэ буурах эсвэл үйлдвэрлэлийн зардал өсөх;
- ▶ Засгийн газрын зүгээс байгаль орчны хуулийг шинээр батлах, үнэ бүрдэлтийн зохицуулалт хийх болон татварыг нэмэгдүүлэх зэрэг арга хэмжээ авах.
- ▶ Стандартад заасан дээрх нөхцөлөөс гадна бүртгэлийн бодлогодоо тодорхойлсон өөр шалгуурууд

II ба III үе шат. ХАЙГУУЛ БА ҮНЭЛГЭЭНИЙ ҮЕ ШАТ

▶ **НЯГТЛАН БОДОХ БҮРТГЭЛ**

– *Илрүүлсэн нөөцөд тулгуурлан цаашид ашиглах эсэхийг тогтоох*

Удирдлага ашигт малтмалын нөөцийн ТЭЗҮ ба арилжааны үр ашигт үндэслэн цаашид үйл ажиллагааг үргэлжлүүлэх эсэхийг шийдвэрлэнэ. Хэрэв удирдлага тухайн нэг лицензийн эсвэл нийтэд нь хайгуулын ажлыг зогсоох шийдвэр гаргавал хуримтлуулан бүртгэсэн Хайгуул, үнэлгээний хөрөнгийг тухайн тайлант үеийн алдагдлаар хүлээн зөвшөөрч **Хайгуулын зардал дансанд** тусгана.

– *Үнэ цэнийн бууралтын алдагдлыг буцаах*

Хамгийн сүүлд үнэ цэнийн гарзыг хүлээн зөвшөөрснөөс хойш хөрөнгийн нөхөгдөх дүнг тодорхойлоход хэрэглэсэн тооцоололд өөрчлөлт орсон бол өмнөх үед хүлээн зөвшөөрсөн үнэ цэнийн **бууралтын гарзыг буцаана**. Үнэ цэнийн алдагдлын гарзыг буцаасны улмаас өсөх хөрөнгийн дансны үнэ нь үнэ цэнийн бууралт хүлээн зөвшөөрөөгүй байх үеийн дансны үнээс хэтрэх ёсгүй.

– *Хайгуул үнэлгээний хөрөнгийн дахин ангилал*

Хэрэв хайгуул, үнэлгээний хөрөнгөнд үнэ цэнийн бууралт тооцсон эсвэл шалгалтаар үнэ цэнийн бууралт байхгүй бол хайгуул үнэлгээний хөрөнгийн дахин ангилал хийнэ. Ашигт малтмалын нөөцийг олборлох техник эдийн засгийн үнэлгээ ба арилжааны үр ашиг нь тодорхой болсон, тухайн ордыг арилжааны зорилгоор ашиглах шийдвэр гарсан үед **Хайгуул, Үнэлгээний хөрөнгийг Уурхайн хөрөнгөөр** шилжүүлэн бүртгэнэ.

IV ҮЕ ШАТ. УУРХАЙН ХӨГЖҮҮЛЭЛТ БА БҮТЭЭН БАЙГУУЛАЛТЫН ҮЕ ШАТ

▶ **ҮЙЛ АЖИЛЛАГААНЫ ХАМРАХ ХҮРЭЭ**

- Уурхай хөгжүүлэлт ба Бүтээн байгуулалтын үе шатанд техник эдийн засгийн үнэлгээ дууссан эсэх, удирдлага уурхайн хөгжүүлэлт ба бүтээн байгуулалтын үе шатыг эхлүүлэх шийдвэр гаргасан үеээс эхлэн шилжсэн гэж үзнэ. Уурхайн хөгжүүлэлт ба бүтээн байгуулалтын үе шатанд орд газраас нөөцийг олборлох, баяжуулах болон эцсийн бүтээгдэхүүнийг тээвэрлэхэд шаардлагатай дэд **бүтэц**, үйлдвэрлэлийн байгууламжийг барих, машин тоног төхөөрөмж суурилуулах, болон үйлдвэрлэлийг явуулахад шаардлагатай бусад бэлтгэл ажлууд хамаарна. Мөн үндсэн нөөцөд хүрэх далд уурхайн малталт; уурхайд зам болон туннель барих; хөрс болон хаягдал чулууг урьдчилан зайлуулах, уурхайд ажилчдын байрлах тосгоны бүтээн байгуулах, ажилчдын сургалт болон цахилгаан станц гэх мэт бусад зориулалтын барилга барих зэрэг ажлууд хийгддэг байна

IV ҮЕ ШАТ. УУРХАЙН ХӨГЖҮҮЛЭЛТ БА БҮТЭЭН БАЙГУУЛАЛТЫН ҮЕ ШАТ

▶ **НЯГТЛАН БОДОХ БҮРТГЭЛ**

- Уурхайн төслийн эдийн засгийн үр ашигтай байдал нь тогтоогдсон цагаас эхлэн ашигт малтмалын нөөцийг арилжааны зориулалтаар үйлдвэрлэлд оруулахад шаардагдах бүтээн босголтын болон уурхайг ашиглалтад бэлтгэхтэй холбогдон гарсан зардлуудыг капиталжуулна.
- Уурхайг бүтээн босгох үе шатанд хийгдэж буй дэд бүтцийн зардлуудыг *бий болгож буй биет хөрөнгийн ангиллын* дагуу **Дуусаагүй барилга** дансанд хуримтлуулан бүртгэнэ. Дуусаагүй барилга дансанд хөрөнгийн ангиллын дагуу туслах дансыг нээж болно
- Уурхайг **ашиглахад бэлэн** болсон үед **Дуусаагүй барилга** дансанд хуримтлуулан бүртгэсэн дэд бүтэц болон уурхайг ашиглалтад бэлтгэсэн зардлуудыг холбогдох **биет хөрөнгө** (барилга байгууламж, тоног төхөөрөмж гэх мэт), болон бусад хөрөнгөөр ангилан бүртгэнэ. Мөн энэ үеэс эхлэн элэгдүүлнэ.
- Ашиглалтын лицензийн төлбөрийг **Уул уурхайн хөрөнгө** дансанд капиталжуулан бүртгэнэ

IV ҮЕ ШАТ. УУРХАЙН ХӨГЖҮҮЛЭЛТ БА БҮТЭЭН БАЙГУУЛАЛТЫН ҮЕ ШАТ

▶ **НЯГТЛАН БОДОХ БҮРТГЭЛ**

- **Зээлийн өртөг** Аж ахуйн нэгж нь авсан зээлийн өртгийг НББОУС 23 Зээлийн өртөг стандартын дагуу тайлагнана. Бэлтгэл шаардах хөрөнгө буюу зориулалтын дагуу ашиглахад ихээхэн хэмжээний хугацаа зайлшгүй шаардагддаг хөрөнгийг олж бэлтгэх, барилгын ажил болон үйлдвэрлэлтэй шууд хамааралтай зээлийн өртгийг тухайн хөрөнгийн өртөгт капиталжуулна. Бусад зээлийн өртгийг зардалд бүртгэн тайлант үеийн ашиг алдагдалд тусгана. Дараах нөхцлүүдийг бүгдийг нь хангасан өдрөөс эхлэн хүүг капиталжуулж эхэлнэ
  - ▶ аж ахуйн нэгж бэлтгэл шаардах хөрөнгөнд зардал гаргасан,
  - ▶ зээлийн өртөг үүссэн
  - ▶ хөрөнгийг зориулалтын дагуу ашиглахад бэлтгэх шаардлагатай үйл ажиллагааг эхлүүлсэн

Зориулалтын дагуу ашиглах эсвэл борлуулах хөрөнгийг бэлтгэхэд шаардагдах бүх ажиллагаа дууссан үед зээлийн өртгийн капиталжуулалтыг зогсооно.

Удирдлага уурхайн бүтээн байгуулалтыг түр зогсоох тухай шийдвэр гаргасан тохиолдолд хүүгийн капиталжуулалтыг түр зогсоож болох ба энэ үед хүүгийн зардлыг дэлгэрэнгүй орлогын тайланд санхүүгийн зардлаар хүлээн зөвшөөрнө.

IV ҮЕ ШАТ. УУРХАЙН ХӨГЖҮҮЛЭЛТ БА БҮТЭЭН БАЙГУУЛАЛТЫН ҮЕ ШАТ

▶ **НЯГТЛАН БОДОХ БҮРТГЭЛ**

- ▶ **Үйлдвэрийг ашиглалтад оруулахаас өмнөх үеийн борлуулалт** Үйлдвэрийг ашиглалтад оруулахын тулд тодорхой хэмжээний хугацаанд туршилтын бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэн түүнийг борлуулдаг. Энэхүү туршилтын борлуулалтыг хөрөнгийн өртөгт бүртгэнэ. [НББОУС 16 Үндсэн хөрөнгө 17(д) стандартын дагуу үндсэн хөрөнгийн хэвийн ажиллагааг шалгах зардлыг хөрөнгийн өртөгт хамааруулна]. Үйлдвэрийн шаардлагатай ашиглалтын нөхцлийг хангах хүртэл үйлдвэрлэсэн зүйлс (тоног төхөөрөмжийг шалгах үед үйлдвэрлэсэн дээж бүтээгдэхүүн)-ийг борлуулснаар олсон цэвэр орлогын дүнг тухайн хөрөнгийн өртөгт орох шууд зардлаас хасна. Өөрөөр хэлбэл туршилтын шатанд үйлдвэрлэсэн борлуулах боломжтой материалаас олсон орлогыг капиталжуулсан зардлаас хасна. Гэхдээ зөвхөн уурхайг менежментийн төлөвлөсөн түвшинд ажиллах боломжтой байдалд хүргэх явцтай шууд холбоотойгоор борлуулах боломжтой материалын үйлдвэрлэсэн\олборлосон гэдгийг тодорхой нотолсон тохиолдолд л ийнхүү хасаж болно. Хэрэв тодорхой харуулах боломжгүй бол ийм орлогыг (мөн борлуулах боломжтой материалыг үйлдвэрлэсэн зардлыг) дэлгэрэнгүй орлогын тайланд тусгана.

IV ҮЕ ШАТ. УУРХАЙН ХӨГЖҮҮЛЭЛТ БА БҮТЭЭН БАЙГУУЛАЛТЫН ҮЕ ШАТ

▶ **НЯГТЛАН БОДОХ БҮРТГЭЛ**

- ▶ **Уурхайн хөгжүүлэлт ба Бүтээн байгуулалтын үе шатанд гарсан хөрс хуулалтын зардал** Хүдрийн олборлолт эхлэхээс өмнө буюу уурхайн хөгжүүлэлт болон бүтээн байгуулалтын үе шатанд уурхайн талбайгаас өнгөн хөрс, хаягдал чулууг зайлуулах гэх мэт нөөцөд хүрэхэд зориулан ихээхэн хэмжээний хөрс хуулалтыг хийж гүйцэтгэдэг. Энэхүү хөрс хуулалтын зардал нь нөөцийг олборлох болон уурхайн бүтээн байгуулалтад ирээдүйд эдийн засгийн нэмэлт үр ашиг бий болгоно гэж үзэж байгаа бол капиталжуулна

V ҮЕ ШАТ. ОЛБОРЛОЛТ БА ҮЙЛДВЭРЛЭЛИЙН ҮЕ ШАТ

▶ **ҮЙЛ АЖИЛЛАГААНЫ ХАМРАХ ХҮРЭЭ**

Олборлолт ба үйлдвэрлэлийн үе шатанд борлуулалтаас ашиг олохуйц хэмжээний бүтээгдэхүүнийг орд газраас олборлоход чиглэсэн өдөр тутмын үйл ажиллагаа явагдах бөгөөд олборлолт болон борлуулалтын өмнөх баяжуулах процесс, уурхайн ашиглалт болон ашигт малтмал боловсруулалтын үйл ажиллагаа хамаарна. Өөрөөр хэлбэл арилжааны зориулалтаар борлуулж болохуйц бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэж, хэрэглэгчдэд хүргэх байнгын үйл ажиллагаа энэ үе шатанд хийгдэх ба түүнтэй холбоотой зардлууд элэгдэл, хорогдол, борлуулалтаас өмнөх тээвэрлэлт ижил төрлийн бусад зардлуудыг хамруулна.

V ҮЕ ШАТ. ОЛБОРЛОЛТ БА ҮЙЛДВЭРЛЭЛИЙН ҮЕ ШАТ

▶ **ҮЙЛ АЖИЛЛАГААНЫ ХАМРАХ ХҮРЭЭ**

Үйлдвэрлэлийн гарц хэзээ арилжааны түвшинд хүрсэн бэ? гэдгийг тодорхойлохын тулд инженерүүд болон уул уурхайн мэргэжилтнүүд бүтээгдэхүүний тоон болон чанарын үзүүлэлтүүдийг харгалзан гаргасан мэдээлэлд үндэслэн удирдлага арилжааны зориулалтаар үйлдвэрлэлийг эхлүүлэх эсэхийг шийдвэрлэнэ. Дараах хүчин зүйлүүдийг харгалзана (үүгээр мөн хязгаарлагдахгүй).

- уурхайд ашиглагдах гол тоног төхөөрөмж, дэд бүтцийг ашиглалтанд оруулсан эсэх,
- олборлолт, баяжуулалтын дараах бүтээгдэхүүний хэмжээ төлөвлөсөн хэмжээнд хүрсэн эсэх,
- үйлдвэрлэлийг тасралтгүй явуулах буюу бүтээгдэхүүнийг тасралтгүй үйлдвэрлэх боломжтой болсон эсэх,
- ашигт малтмалын олборлолт нь төлөвлөсөн хэмжээ эсвэл түүнтэй ойролцоо хэмжээнд хүрсэн эсэх

V ҮЕ ШАТ. ОЛБОРЛОЛТ БА ҮЙЛДВЭРЛЭЛИЙН ҮЕ ШАТ

▶ **НЯГТЛАН БОДОХ БҮРТГЭЛ**

- Уул уурхайн нягтлан бодох бүртгэлд уурхайг бүтээн босгох үе шат хэзээ дуусах, үйлдвэрлэлийн үе шат хэзээ эхлэхийг тасалбар болголт чухал. Хөрөнгийг ашиглалтанд орсоноос эхлэн хуримтлуулсан зардлыг Бүтээгдэхүүний нэгжид ногдох аргаар хорогдуулах ба мөн энэ үе шатанд гарсан үйлдвэрлэлтэй холбоотой зардлуудыг өртөгт бүртгэнэ.
- Олборлолт ба бүтээн байгуулалтын үе шатнаас эхлэн **Уурхайн хөрөнгө** дансыг уурхайн ашиглалтын хугацаанд хорогдуулна.
- Ашиглалтын лицензийн төлбөрийг **Бүтээгдэхүүний өртөгт** бүртгэнэ.
- Үйлдвэрлэлийн явцад ашиглагдаж байгаа сэлбэг хэрэгсэл (тухайлбал баяжуулах үйлдвэрийн туузан дамжуулагч, химийн болон механик дамжлагуудын зардал) ил уурхайн олборлолтын үйл ажиллагааны явцад гарсан зардлууд тухайлбал тэсэлгээ, малталт, хөрс хуулалт, анхдагч бутлуурын зардал болон бусад зардлуудыг **Дуусаагүй үйлдвэрлэл** дансанд бүртгэнэ.

V ҮЕ ШАТ. ОЛБОРЛОЛТ БА ҮЙЛДВЭРЛЭЛИЙН ҮЕ ШАТ

▶ **НЯГТЛАН БОДОХ БҮРТГЭЛ**

- **Үйлдвэрлэлийн үе шатны хөрс хуулалтын зардал** Үйлдвэрлэлийн үе шатанд хийгдэж байгаа хөрс хуулалтын үйл ажиллагаа нь ихэвчлэн уурхайн амны периметрийг өсгөх, түүнтэй холбоотойгоор хаягдал чулуу зайлуулах, уурхайн энгийн үйл ажиллагааны явцад үүссэн ихээхэн хэмжээний хаягдлыг уурхайн цооногоос зайлуулах гэх мэт үйл ажиллагаанууд хамарна.
  - Хэрэв хөрс хуулалтаар бараа материал бий болсон, мөн ойрын хугацаанд ил гаргасан хүдрийг олборлох бол НББОУС 2 Бараа материал стандартын дагуу материалын өртөгт бүртгэнэ
  - Хэрэв хөрс хуулалтын үр дүнд ирээдүйн олборлох нөөцөд нэвтрэх байвал хөрс хуулалтын зардлыг хойшлуулах ба СТОУСТХ 20 Ил уурхай - Үйлдвэрлэлийн үе шат дахь хөрс хуулалтын зардал тайлбарын дагуу бүртгэж тайлагнана. СТОУСТХ 20-д зааснаар зөвхөн дараах шаардлагуудыг хангасан тохиолдолд хөрс хуулалтын зардлыг капиталжуулж бүртгэнэ. Үүнд:
    - хөрс хуулалтын үйл ажиллагааны ирээдүйн үр өгөөжийг аж ахуйн нэгж хүртэх магадлалтай байх;
    - нөөцөд нэвтрэх нөхцөл боломжийг сайжруулсан хүдрийн ордны орцыг тухайн аж ахуйн нэгж тодорхойлж чадаж байх;
    - тухайн орцыг гаргаж авахтай холбоотой хөрс хуулалтын үйл ажиллагааны зардал нь баттай хэмжигдэхүйц байх
-

V ҮЕ ШАТ. ОЛБОРЛОЛТ БА ҮЙЛДВЭРЛЭЛИЙН ҮЕ ШАТ

▶ **НЯГТЛАН БОДОХ БҮРТГЭЛ**

Үйлдвэрлэлийн буюу олборлолтын үе шатанд гарсан хөрс хуулалтыг хойшлуулахдаа дараах хүчин зүйлүүдийг харгалзан үзсэн коэффициентоор тооцно.

- ▶ үйлдвэрлэсэн бараа материалын өртгийг тооцоолсон өртөгт харицуулах,
- ▶ хуулсан хөрсний тоо хэмжээг тооцоолсон хүдрийн тоо хэмжээнд харицуулах,
- ▶ олборлосон хүдэр дэх эрдсийн агуулгын хэмжээг олборлосон хүдрээс олохоор тооцоолсон эрдсийн агууламжийн хэмжээнд харицуулна.

Хойшлуулсан хөрс хуулалтын зардлыг бүтээгдэхүүний нэгжид ногдуулах аргаар хорогдуулна.

- **Хөрөнгийн засварын зардал** Хөрөнгийн ашиглалтын хугацааг уртасгах, хүчин чадлыг нэмэгдүүлэх, томоохон шинэчлэлт болон сэргээн засварлалтыг хийж гүйцэтгэснээр ирээдүйд эдийн засгийн үр өгөөж өгөхүйц байвал тус зардлыг капиталжуулан тухайн хөрөнгийн элэгдлийн хувь хэмжээг дахин хянана.
- **Олборлолт ба үйлдвэрлэлийн шатанд хийгдсэн хайгуулын зардал** Олборлолт ба үйлдвэрлэл эхэлсний дараа үргэлжлэн ашигт малтмалын нөөцийг нэмэгдүүлэх, нөөцийг нарийвчлан тогтоох зорилгоор хийгдэж байгаа хайгуул, үнэлгээний зардал нь ирээдүйн нөөцийг нэмэгдүүлэх магадлалтай бол капиталжуулна

V ҮЕ ШАТ. ОЛБОРЛОЛТ БА ҮЙЛДВЭРЛЭЛИЙН ҮЕ ШАТ

▶ **НЯГТЛАН БОДОХ БҮРТГЭЛ**

▶ **Бараа материал**

Бараа материалыг НББОУС 2 Бараа материал стандартын дагуу бүртгэнэ. Бараа материалыг 1-ээс илүү жил ашиглагдах, 1 жилийн дотор ашиглагдах гэж ангилан санхүүгийн тайланд тусгана. Бараа материалыг дараах байдлаар ангилна.

- сэлбэг хэрэгсэл, хангамжийн материал,
  - бэлэн бүтээгдэхүүн. – зэс, нүүрс, баяжуулсан бүтээгдэхүүн, эрдэс (эдгээрээр хязгаарлагдахгүй),
  - дуусаагүй үйлдвэрлэл - бэлэн бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэх явцад боловсруулж байгаа бараа материал бөгөөд үүнд буталсан хүдэр, хүдрийн овоолго, нуруулдан уусгах материал, ба бага агуулгатай материал, хагас боловсруулсан бүтээгдэхүүн (эдгээрээр хязгаарлагдахгүй) зэргээс бүрдэнэ
- ▶ Бараа материалыг өртөг болон цэвэр боломжит үнэ цэнийн аль багаар нь үнэлэн бүртгэлд тусгана. Өртөг болон цэвэр боломжит үнэ цэнийн аль нь бага байгаа эсэхийг тайлант үе бүрт шалгах ба хэрэв аливаа үнэ цэнийн бууралт үүссэн бол тайлант үеийн зардлаар хүлээн зөвшөөрнө.
  - ▶ Бараа материалын өртгийг эхэлж авснаа эхэлж зарцуулах (ЭАЭЗ) эсвэл жинлэсэн дундаж өртгийн (ЖДӨА) аргаар тооцох ба ямар аргыг ашиглах тухай НББ-ийн бодлогодоо тусгана. Жинлэсэн дундаж өртгийн аргын үед тайлант үеийн эхэнд байсан ижил төрлийн бараа материал болон тайлант үеийн туршид үйлдвэрлэсэн, эсвэл худалдан авсан ижил төрлийн бараа материалын жинлэсэн дундаж өртгөөр нэгжийн

V ҮЕ ШАТ. ОЛБОРЛОЛТ БА ҮЙЛДВЭРЛЭЛИЙН ҮЕ ШАТ

▶ НЯГТЛАН БОДОХ БҮРТГЭЛ

- **Бараа материалын өртөгт орох зардлууд** Худалдан авалтын өртөгт худалдан авсан үнэ, гааль, импортын татвар, хураамжууд, тээвэрлэлт, ачиж буулгахтай холбоотой зардлууд, бүтээгдэхүүн, материал, үйлчилгээг худалдан авахтай шууд холбоотой бусад зардлууд, худалдааны хөнгөлөлт, урамшууллыг худалдан авалтын өртгөөс хасч тооцно. Тухайлбал сэлбэг хэрэгсэл болон бусад материалын өртгийг худалдан авалтын өртөг дээр шууд холбогдож гарсан зардал буюу одоогийн байршил ба нөхцөлд авчрахтай холбоотой гарсан бүх зардлыг нэмсэн дүнгээр бүртгэнэ.
- **Үйлдвэрлэлийн зардалд материалыг бэлэн бүтээгдэхүүнд хувиргахтай холбоотой хөдөлмөр болон бусад зардал орно**
  - Шууд материал болон шууд хөдөлмөрийн зардал - хүдрийг олборлох, бутлах, угаах болон бэлэн бүтээгдэхүүнийг боловсруулахтай шууд холбоотой гарсан хөдөлмөр, материалын зардлууд
  - Шууд бус зардал - шууд зардлуудаас бусад уурхайн олборлолт, үйлдвэрлэлтэй холбогдон гарсан бүх зардал, тухайлбал засвар үйлчилгээ, сэлбэг хэрэгсэл, үйлдвэрийн ажиллагсдын сургалтын зардал, цех тасгийн дарга болон үйлдвэрийн захиргаа ба удирдлагын цалин, мөн засварын ажилчдын цалин, үйлдвэрийн тоног төхөөрөмжийн элэгдэл, хөрс хуулалтын зардлаас хойшлуулсан хөрөнгийн хорогдол, уул уурхайн хөрөнгийн хорогдол, үйлдвэрлэлтэй холбогдсон түрээсийн зардал, мөн уурхайн дээр гарсан бусад нэмэгдэл зардлууд, гэх мэт

V ҮЕ ШАТ. ОЛБОРЛОЛТ БА ҮЙЛДВЭРЛЭЛИЙН ҮЕ ШАТ

▶ НЯГТЛАН БОДОХ БҮРТГЭЛ

- *Бараа материалын үнэ цэнийн бууралт* –Бараа материалыг өртөг болон цэвэр боломжит үнэ цэнийн аль багаар нь санхүүгийн тайланд тусгана. Үүний тулд аж ахуйн нэгж бараа материалаар ангилагдсан хөрөнгөнд үнэ цэнийн бууралт байгаа эсэхийг шалгана. Бараа материалыг өртөг болон цэвэр боломжит үнэ цэнийн аль багаар хэмжих нь үнэ цэнийн бууралтын алдагдлыг хүлээн зөвшөөрөхөд хүргэдэг. Бараа материалыг дараагийн тайлант үе бүрт цэвэр боломжит үнэ цэнийг шинэчлэн тогтооно. Тухайлбал агуулга багатай хүдрийн овоолгыг уурхайн ашиглалтын хугацааны сүүл хэсэгт боловсруулахаар төлөвлөж байвал хүдрийн овоолгын үнэ цэнийн бууралтыг тооцож бүртгэнэ. Мөн удаан хөдөлгөөнтэй сэлбэг хэрэгсэл болон бусад материалын үнэ цэнийн бууралтыг бүртгэнэ.
- *Үнэ цэнийн бууралтын бичилтийг буцаах бүртгэл* Бараа материалд үнэ цэнийн бууралтын алдагдлыг хүлээн зөвшөөрсөн шалтгаан, нөхцөл нь үгүй болсон, эсвэл эдийн засгийн нөхцөл байдлаас үүдэн цэвэр боломжит үнэ цэнэ өссөн бөгөөд энэ өсөлтийг тодорхой нотолж болохуйц бол үнэ цэнийн бууралтын алдагдлыг буцаана. Үнэ цэнийн бууралтын бичилтийг буцаахдаа анх үнэ цэнийн бууралтыг бүртгэсэн бичилтийг буцаах ба ингэснээр дансны үнэ нь өртөг болон шинэчилсэн цэвэр боломжит үнэ цэнийн аль багаар тодорхойлогдоно.

V ҮЕ ШАТ. ОЛБОРЛОЛТ БА ҮЙЛДВЭРЛЭЛИЙН ҮЕ ШАТ

▶ **НЯГТЛАН БОДОХ БҮРТГЭЛ**

- *Орлого* –НББОУС 18 Орлого стандартын дагуу нягтлан бодох бүртгэлдээ тусгана. Дараах шалгуурыг бүгдийг нь хангасан гэдгийг нотлох баримт байгаа нөхцөлд борлуулалтын орлогыг хүлээн зөвшөөрнө. Үүнд:
  - Бүтээгдэхүүний өмчлөлтэй холбогдон үүсэх нөлөө бүхий эрсдэл, өгөөжийг худалдан авагч талд шилжүүлсэн;
  - Компани нь худалдсан барааны өмчлөлтэй ихэвчлэн холбогдон гардаг удирдлагын байнгын оролцооны болон үр ашигт хяналтын үүргийг аль алиныг нь өөртөө хадгалаагүй;
  - Орлогын дүнг үнэн бодитой хэмжих боломжтой байгаа;
  - Борлуулалттай холбогдон гарах эдийн засгийн өгөөжийг компани хүртэх магадлалтай байгаа;
  - Борлуулалттай уялдан гарсан ба, эсвэл гарах зардлыг бодитойгоор хэмжин тодорхойлж болохоор байгаа
- Олон улсын практикт нүүрс борлуулалтын орлогыг нүүрсний хяналт болон нүүрсийг эзэмшихтэй холбоотой бодит эрсдэл нь худалдан авагч талд шилжсэн, мөн борлуулах үнэ мэдэгдэж байгаа буюу үндэслэлтэйгээр тооцоолж болохоор байгаа нөхцөлд хүлээн зөвшөөрдөг.

VI ҮЕ ШАТ. УУРХАЙГ ХААХ БОЛОН НӨХӨН СЭРГЭЭХ ҮЕ ШАТ

▶ **ҮЙЛ АЖИЛЛАГААНЫ ХАМРАХ ХҮРЭЭ**

- Нөөцийн шавхагдал эсвэл өөрчлөн байгуулах арга хэмжээ авах болон бусад шалтгаанаар уурхайг хаадаг. Уурхай хаагдах үед ихэвчлэн хаалтын дараах нөхөн сэргээлт, уул уурхайн хог хаягдал зайлуулах, барилга байгууламжийг нураах, ажилчдад нөхөн олговор олгох, нөхөн сэргээлтийг хийж гүйцэтгэхийг шаарддаг. Мөн уурхай хаагдах үед техникийн болон биологийн нөхөн сэргээлт хийхээс гадна жил бүр байгаль орчны хяналт, шинжилгээ, мониторингийн ажил хэрэгжүүлдэг. Биологийн нөхөн сэргээлтийн хувьд техникийн нөхөн сэргээлт хийсэн гадаргууд ургамал, ногоо тарих, тогтмол усжуулах, арчилж бордох зэрэг арга хэмжээг авч хэрэгжүүлдэг ба техникийн нөхөн сэргээлтийг уурхай дээр ажиллах тоног төхөөрөмжүүдийг ашиглан аж ахуйн нэгж ихэвчлэн өөрсдийн хүн хүчээр хийхээр төлөвлөдөг байна

VI ҮЕ ШАТ. УУРХАЙГ ХААХ БОЛОН НӨХӨН СЭРГЭЭХ ҮЕ ШАТ

▶ **НЯГТЛАН БОДОХ БҮРТГЭЛ**

- Аж ахуйн нэгж нь хөрөнгийг олж бэлтгэх, барьж байгуулах, бүтээн байгуулах эсвэл хөрөнгийн энгийн үйл ажиллагааны үед түүнийг ашиглалтаас гаргах үүрэг хариуцлага, **мөн хүрээлэн буй орчны хэвийн төрхийг алдагдуулах үед түүнийг нөхөн сэргээлттэй холбоотойгоор гэрээний, хуулийн эсвэл үүсмэл үүрэг хариуцлага үүсдэг. Үүний биелэлтэд зориулж нөөц сан байгуулна.**

VI ҮЕ ШАТ. УУРХАЙГ ХААХ БОЛОН НӨХӨН СЭРГЭЭХ ҮЕ ШАТ

▶ **НЯГТЛАН БОДОХ БҮРТГЭЛ**

- *Уурхайн хаалт ба нөхөн сэргээлтэд зориулан нөөц сан байгуулах* НББОУС 37 Нөөц, Болзошгүй Өр Төлбөр ба Болзошгүй Хөрөнгө стандартын дагуу нөөц санг байгуулж бүртгэлд тусгана. Нөөц гэдэг нь цаг хугацаа эсвэл дүнгийн хувьд тодорхой бус өр төлбөр юм. Нөөц санг ирээдүйд зардал гарах валютаар байгуулах шаардлагатай.
  - Нөөцийг дараах тохиолдолд хүлээн зөвшөөрнө: Өнгөрсөн үйл явдлын үр дүнд өнөөгийн үүрэг хариуцлага (хуулийн дагуу эсвэл үүсмэл) хүлээсэн; Уг үүрэг хариуцлагын төлбөрийг барагдуулахад эдийн засгийн өгөөж бүхий нөөцийн урсгал гарна гэдэг нь магадлалтай болсон; Үүргийн дүнг найдвартай тооцоолох боломжтой;
  - Нөөцөөр хүлээн зөвшөөрөх дүн нь тайлангийн өдрөөрх өнөөгийн үүрэг хариуцлагыг биелүүлэхэд шаардлагатай зарлагын хамгийн сайн тооцоолол байх ёстой. Өөрөөр хэлбэл, аж ахуйн нэгж нь тайлангийн өдрөөр тухайн үүргийг биелүүлэх эсвэл зохих ёсоор гуравдагч талд шилжүүлэхийн тулд төлөх дүн байна
  - Нөөц санг холбогдох хөрөнгийн өртөгт капиталжуулах ба хөрөнгийн ашиглагдах хугацаанд бүтээгдэхүүний нэгжид, эсвэл шулуун шугамын аргын аль нэг тохиромжтойг ашиглан хорогдуулна. Уурхайн хаалт ба нөхөн сэргээлтийн хөрөнгө гэсэн данс нээж болно.
  - Байгуулсан уурхайн хаалт, нөхөн сэргээлтийн хөрөнгийг уурхайн ашиглалтын хугацаанд бүтээгдэхүүний нэгжид, эсвэл шулуун шугамын аргын аль нэг тохиромжтойг ашиглан хорогдуулна
-

VI ҮЕ ШАТ. УУРХАЙГ ХААХ БОЛОН НӨХӨН СЭРГЭЭХ ҮЕ ШАТ

▶ **НЯГТЛАН БОДОХ БҮРТГЭЛ**

- ▶ *Уурхайн хаалт ба нөхөн сэргээлтийн нөөцийн өөрчлөлт* Уурхайн хаалт ба нөхөн сэргээлтийн нөөц сан, хөрөнгийг ашиглалтаас гаргах зардлын нөөц санг анх хүлээн зөвшөөрсний дараа, өр төлбөрийн дансны үнэ нь цаг хугацааны явцад өөрчлөгддөг. Мөн үүрэг хариуцлагийг шийдэхэд зарцуулагдах мөнгөн гүйлгээний дүн болон хугацаа, дискаунтын хувьд орсон өөрчлөлтөөр өр төлбөрийн дүнг тохируулна. Тохируулгыг СТОУСТХ 1 “Хөрөнгийг ашиглалтаас хасах, нөхөн сэргээх болон хүлээсэн байгаа бусад үүргүүдтэй холбоотой өр төлбөрийн өөрчлөлт”-ийн дагуу нөөц санг тайлант хугацааны эцэс бүрт шалгах ба хамгийн сайн тооцооллоор байх ёстой.
- ▶ Дискаунтын хувь хэмжээ (эсвэл хувь хэмжээнүүд) нь мөнгөний цаг хугацааны үнэ цэнийн тайлангийн үеийн зах зээлийн үнэлгээ болон тухайн өр төлбөртэй холбоотой эрсдлийг тусгадаг татварын өмнөх хувь хэмжээ байх ёстой. Дискаунтын хувь хэмжээ (эсвэл хувь хэмжээнүүд)-г ирээдүйн мөнгөн гүйлгээний тооцооллоор тохируулсан эрсдлийг тусгах ёсгүй. Дискаунтчилал ашиглаж байх үед нөөцийн дансны үнэ нь цаг хугацаа өнгөрөхийн хэрээр тайлангийн үе бүрт өсч байдаг. Энэ өсөлтийг зээлийн зардал гэж хүлээн зөвшөөрнө;
- ▶ Хэрэв үүрэг хариуцлагын төлбөрийг барагдуулахад шаардагдах эдийн засгийн өгөөж бүхий нөөцийн урсгал гадагшлах магадлал байхгүй болбол нөөцийн дүнг буцаан бичнэ

VI ҮЕ ШАТ. УУРХАЙГ ХААХ БОЛОН НӨХӨН СЭРГЭЭХ ҮЕ ШАТ

▶ **НЯГТЛАН БОДОХ БҮРТГЭЛ**

- ▶ **НЯГТЛАН БОДОХ БҮРТГЭЛИЙН БОДЛОГЫН ӨӨРЧЛӨЛТ БА ТООЦООЛЛЫН ӨӨРЧЛӨЛТ**
- ▶ Аж ахуйн нэгж НББОУС 8 Нягтлан бодох бүртгэлийн бодлого, Нягтлан бодох бүртгэлийн тооцооллын өөрчлөлт ба Алдаа стандартын дагуу НББ-ийн бодлого болон тооцооллыг өөрчлөх, өмнөх тайлант үеийн алдааны залруулгыг бүртгэнэ.
- ▶ НББ-ийн бодлогын өөрчлөлт – Аж ахуйн нэгж аль нэг СТОУС-аар шаардсаны улмаас эсвэл санхүүгийн байдал, санхүүгийн гүйцэтгэл, мөнгөн гүйлгээнд үзүүлэх ажил гүйлгээ, бусад үйл явдал эсвэл нөхцөл байдлын нөлөөний талаар илүү найдвартай бөгөөд хамааралтай мэдээлэл санхүүгийн тайланд бий болохоор бол НББ-ийн бодлогыг өөрчилнө.
  - ▶ Аж ахуйн нэгж НББ-ийн бодлогын өөрчлөлтөд хэрэглэх шилжилтийн тусгай нөхцөлгүй, СТОУС-ыг анх удаа хэрэгжүүлэх эсвэл НББ-ийн бодлогоо сайн дураар өөрчилсний улмаас НББ-ийн бодлогыг өөрчилбөл энэ өөрчлөлтийг өмнөх үе рүү буцаан мөрдөнө. Өмнөх үе рүү буцаан мөрдвөл НББ-ийн шинэ бодлогыг анхнаас нь хэрэглэж байсан мэтээр хамгийн эхний өмнөх тайлант үед толилуулсан өмчийн дансны бүрэлдэхүүн бүрийн эхний үлдэгдэл ба өмнөх тайлант үе бүрт тохируулсан бусад зэрэгцүүлэгдэх дүнг тохируулна

VI ҮЕ ШАТ. УУРХАЙГ ХААХ БОЛОН НӨХӨН СЭРГЭЭХ ҮЕ ШАТ

▶ **НЯГТЛАН БОДОХ БҮРТГЭЛ**

- ▶ Аж ахуйн нэгж НББ-ийн шинэ бодлогыг бүх өмнөх тайлант үед ашигласнаар бий болох хуримтлагдсан нөлөөг тодорхойлж чадахгүй учраас НББ-ийн шинэ бодлогыг өмнөх үе рүү буцаан мөрдөх боломжгүй гэж үзвэл практик боломжтой хамгийн эхний тайлант үеэс эхлэн НББ-ийн бодлогыг гүйцээн мөрдөнө.
- ▶ Бүртгэлийн тооцооллын өөрчлөлт - Аж ахуйн нэгж нь үйл ажиллагааны тодорхойгүй, хоёрдмол байдлаас шалтгаалж санхүүгийн тайлангийн үзүүлэлтүүдийг нарийн хэмжиж чадахгүй ч зөвхөн тооцоолж болдог. Тооцооллыг хамгийн сүүлийн үеийн бодит, ашиглахад бэлэн байгаа мэдээлэл дээр үндэслэн хийнэ.
- ▶ НББ-ийн тооцооллын өөрчлөлт - НББ-ийн тооцооллын өөрчлөлтийн хэмжээгээр хөрөнгө ба өр төлбөрийн дансны үнэ, эсвэл холбогдох эздийн өмчийн зүйлийн дансны үнэ өөрчлөгдөх бөгөөд үүнийг өөрчлөлт гарсан тайлант үед холбогдох хөрөнгө, өр төлбөр буюу өмчийн дансны үнийг тохируулах замаар бүртгэнэ. Үүнээс бусад тооцооллын өөрчлөлтийн нөлөөг тухайн тайлант үед болон хэрэв ирээдүйн тайланд үед нөлөөлөх бол холбогдох тайлант үеүүдэд ашиг алдагдлаар хүлээн зөвшөөрнө.

